

**Aanbeveling met betrekking tot de toegang van assistentiehonden tot
ziekenhuizen
(update 22 april 2014)**

Minister van Volksgezondheid

Minister van Gelijke Kansen

Bevoegdheidsniveau	Federale overheid Gewesten
Aanleiding	<p>Het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding ontvangt regelmatig meldingen van personen die met hun assistentiehond geen toegang krijgen tot een ziekenhuis, hetzij als bezoeker, hetzij als patiënt.</p> <p>Vaak kan het Centrum via bemiddeling bekomen dat de betrokkenen in de betreffende situaties toch toegang krijgen met hun assistentiehond. Toch is dit geen ideale situatie en is het verkieslijk dat een algemene regeling wordt uitgewerkt. Temeer omdat het vandaag al in veel andere ziekenhuizen de regel is dat assistentiehonden toegelaten zijn.</p>
Wat is een assistentiehond ?	<p>'Assistentiehond' is een verzamelnaam voor alle honden die specifiek opgeleid zijn om personen met een bepaalde beperking te assisteren waardoor hun zelfredzaamheid en autonomie vergroot.</p> <p>Men onderscheidt de volgende soorten assistentiehonden:</p> <ul style="list-style-type: none">- geleidehonden voor personen met een visuele beperking;- hoor- en signaalhonden voor personen met een auditieve beperking;- hulphonden voor personen met een motorische beperking, en- meldhonden voor personen met ziekten als epilepsie, diabetes of alzheimer. <p>Een assistentiehond kan ook verschillende van deze functies combineren. Het gebruik van de algemene term 'assistentiehond' is te verkiezen boven de andere termen omdat de term wijst op de functionaliteit van de hond zonder onnodig de aard van de beperking te onthullen aan</p>

derden.

Assistentiehonden hebben gemeenschappelijk dat ze een specifieke opleiding volgden in een gespecialiseerd opleidingscentrum (Hachiko vzw, Brailleliga, Dyadis vzw, Belgisch Centrum voor Geleidehonden vzw, Entrevues, Scale Dogs, ...) en dit volgens strikte voorwaarden.

Een assistentiehond wordt aan zeer jonge leeftijd op grond van zijn sociaal en betrouwbaar karakter geselecteerd. Gedurende meestal 16 à 24 maanden wordt hij dan toevertrouwd aan een gastgezin waar hem allerlei commando's aangeleerd worden. Daarnaast volgt de toekomstige assistentiehond een intensieve training in een gespecialiseerd opleidingscentrum. Pas daarna wordt de assistentiehond toegewezen aan een persoon met een beperking.

Assistentiehonden zijn dus sociale en goed opgeleide honden. Ze kunnen specifieke taken uitvoeren waardoor personen met een beperking een aantal moeilijke of onmogelijke handelingen toch zelfstandig kunnen verrichten. Hierdoor zijn deze personen veel minder afhankelijk van hulp van derden.

Niet alleen de bewegingsvrijheid maar ook de mogelijkheid tot sociale interactie vergroot hierdoor aanzienlijk. De assistentiehond is dan ook onlosmakelijk met de persoon met een beperking verbonden: ze zijn onafscheidelijk en vormen één geheel. De assistentiehond is als het ware een levende prothese.

Doordat ze nauwgezet opgevolgd worden door een dierenarts en door het opleidingscentrum, zijn assistentiehonden ook veel hygiënischer dan veel andere, gewone honden.

Assistentiehonden kunnen gemakkelijk onderscheiden worden van andere honden aan de hand van enkele uiterlijke kenmerken. Wanneer de hond zijn baasje assisteert draagt hij een jasje, een gareel (harnas) met daarop de naam van het opleidingscentrum.

Aan een persoon kan men echter niet altijd zien of deze een assistentiehond nodig heeft. De beperking is soms onzichtbaar. Zo is het niet te zien dat iemand regelmatig ernstige epilepsieaanvallen doet waarbij de hulp van een assistentiehond van levensbelang kan zijn.

We verwijzen in dit verband ook naar de definities die door de verschillende gewesten en gemeenschappen gegeven worden in de ordonnanties en decreten die het weigeren van de toegang aan assistentiehonden tot publieke plaatsen

	<p>verbieden (zie ook verder):</p> <ul style="list-style-type: none"> - "een hond die getraind werd of wordt om een persoon met een handicap of ziekte te begeleiden en die de zelfredzaamheid van die persoon verruimt" (decreet van de Vlaamse Gemeenschap van 20 maart 2009 houdende de toegankelijkheid van publieke plaatsen voor personen met een assistentiehond, artikel 2); - "een hond die opgeleid wordt door een instructeur of een vereniging erkend overeenkomstig de normen en de procedure bepaald door de Regering" (decreet van het Waalse Gewest van 23 november 2006 betreffende de toegankelijkheid van de voor het publiek bestemde inrichtingen en installaties voor gehandicapte personen met een geleidehond, artikel 5), en - "een hond die afgericht is of wordt door een instructeur die erkend is volgens de door het Verenigd College bepaalde normen en procedures. De door een andere bevoegde entiteit erkende instructeur wordt door het Verenigd College als erkend geacht. De hond moet evenwel identificeerbaar zijn aan de hand van een door de erkende en met de africhting belaste instructeur afgeleverd identiteitspapier" (ordonnantie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 18 december 2008 betreffende de toegang van assistentiehonden tot voor het publiek toegankelijke plaatsen, artikel 5).
<p>Wettelijk kader</p>	<p>De wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie (antidiscriminatiewet) verbiedt discriminatie in de gezondheidszorg en bij de toegang tot en het aanbod van goederen en diensten die publiekelijk beschikbaar zijn, en dit zowel in de overheidssector als in de particuliere sector (artikel 5, § 1, 1° en 2°).</p> <p>Het weigeren van de toegang aan een assistentiehond komt neer op een vorm van <u>indirecte discriminatie</u> van personen met een beperking. De ogenschijnlijk neutrale bepaling om zonder onderscheid alle honden te weigeren, heeft immers tot gevolg dat personen met een beperking in vergelijking met andere personen bijzonder benadeeld worden (artikel 4, 8°).</p> <p>Dergelijk indirect onderscheid komt neer op een vorm van indirecte discriminatie tenzij de bepaling die aan de basis ervan ligt, gerechtvaardigd wordt door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn (artikel 9).</p> <p>Met betrekking tot de specifieke context van ziekenhuizen zal het er dus op aankomen om precies te bepalen in welke</p>

situaties het onderscheid wel en in welke situaties het onderscheid niet te rechtvaardigen valt. In situaties waar personen met een assistentiehond geweigerd worden zonder dat hiervoor een objectieve en redelijke rechtvaardiging kan gegeven worden, is er sprake van indirecte discriminatie.

Volledigheidshalve dient specifiek met betrekking tot het ziekenhuisrestaurant of -cafeteria te worden gewezen op **het Koninklijk Besluit van 22 december 2005 betreffende levensmiddelenhygiëne** dat stelt dat huisdieren niet op plaatsen mogen komen waar levensmiddelen worden bewerkt, gehanteerd of opgeslagen. Een uitzondering hierop wordt gemaakt voor afgerichte of af te richten honden die personen met een visuele of motorische beperking in hun verplaatsing begeleiden. Deze honden worden wel toegelaten tot ruimten of delen van ruimten die uitsluitend worden gebruikt voor het verbruiken van levensmiddelen en tot ruimten waar levensmiddelen in de handel worden gebracht (bijlage 1, hoofdstuk VI, 1).

Daarnaast kan ook verwezen worden naar **het Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap** dat door de verschillende gemeenschappen en door de federale staat werd ondertekend en dat op 1 augustus 2009 in werking is getreden. Toegankelijkheid is één van de grondbeginselen van dit Verdrag (artikel 3).

Het Verdrag schrijft voor dat passende maatregelen moeten genomen worden om personen met een beperking op voet van gelijkheid met anderen de toegang te garanderen tot de fysieke omgeving, teneinde hen in staat te stellen zelfstandig te leven en volledig deel te nemen aan alle facetten van het leven. Deze maatregelen, die mede de identificatie en bestrijding van obstakels en barrières voor de toegankelijkheid omvatten, zijn onder andere van toepassing op medische voorzieningen (artikel 9, 1).

Verder bepaalt het Verdrag dat de nodige maatregelen moeten genomen worden om te waarborgen dat de persoonlijke mobiliteit van personen met een beperking gekenmerkt wordt door de grootst mogelijke mate van zelfstandigheid (artikel 20).

Tenslotte eist het Verdrag dat alle passende maatregelen worden genomen om aan personen met een beperking de toegang te waarborgen tot diensten op het gebied van gezondheidszorg (artikel 25).

Zoals eerder aangegeven werkten de verschillende gewesten en gemeenschappen ordonnanties en decreten uit die het weigeren van de toegang aan assistentiehonden tot publieke plaatsen verbieden:

	<ul style="list-style-type: none"> - het decreet van de Vlaamse Gemeenschap van 20 maart 2009 houdende de toegankelijkheid van publieke plaatsen voor personen met een assistentiehond (gewijzigd bij decreet van 28 juni 2013); - het decreet van het Waalse Gewest van 23 november 2006 betreffende de toegankelijkheid van de voor het publiek bestemde inrichtingen en installaties voor gehandicapte personen met een geleidehond, en - de ordonnantie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 18 december 2008 betreffende de toegang van assistentiehonden tot voor het publiek toegankelijke plaatsen. <p>Deze ordonnanties en decreten hebben tot doel aan personen met een assistentiehond en aan de instructeurs die een assistentiehond in opleiding vergezellen het recht op toegang te verzekeren tot publieke plaatsen.</p>
<p>Assistentiehonden in ziekenhuizen</p>	<p><u>Huidige situatie in Belgische ziekenhuizen</u></p> <p>Het Centrum ontving reeds herhaaldelijk meldingen van personen met een beperking in verband met het weigeren van de toegang aan hun assistentiehond tot ziekenhuizen. Het gaat daarbij zowel om ambulante dienstverlening als ziekenhuisopname.</p> <p>Zoals hierboven al werd aangegeven, komt het weigeren van de toegang neer op indirecte discriminatie, tenzij de weigering kan worden gerechtvaardigd door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn.</p> <p>De Hoge Gezondheidsraad oordeelt in een advies van 18 oktober 2004 dat "de toegang van geleidehonden tot acute verzorgingsinstellingen verboden is behoudens tegenbericht, gemotiveerd door het comité voor ziekenhuishygiëne van de desbetreffende instelling" ('Advies van de HGR betreffende de toegangsmogelijkheden voor geleidehonden op verschillende plaatsen').</p> <p>Heel wat ziekenhuizen maakten inmiddels een uitzondering op dit advies en laten assistentiehonden toe: Regionaal Ziekenhuis Heilig Hart Tienen, AZ Sint-Jan Brugge-Oostende AV, AZ Sint-Rembert Torhout, AZ Jan Palfijn Gent, UZ Leuven, ...</p> <p>Elk van deze ziekenhuizen stelde een procedure op waarin</p>

wordt vastgelegd aan welke voorwaarden moet worden voldaan en welke hygiënemaatregelen moeten genomen worden.

Bovendien worden assistentiehonden sinds de inwerkingtreding van **het decreet van 28 juni 2013 houdende de wijziging van diverse bepalingen van het decreet van 20 maart 2009 betreffende de toegankelijkheid van publieke plaatsen voor personen met een assistentiehond**, ook toegelaten tot alle ziekenhuisvoorzieningen met uitzondering van lokalen of gedeelten van lokalen bestemd voor intensieve zorgverlening en invasieve handelingen, operatiekwartieren en verkoevertkamers, verloskamers, oncohematologie, hemodialyse- en brandwondeneenheden. De toegang ontzeggen aan een persoon met een assistentiehond is verboden en wordt gesanctioneerd met een administratieve geldboete van 100 euro.

Good practice: Verenigde Staten

De Americans with Disabilities Act verplicht ziekenhuizen – net als dokterspraktijken, tandartspraktijken, laboratoria, diensten voor beeldonderzoek, ... - om toegang te verlenen aan assistentiehonden. Het is daarbij verboden om naar een certificaat te vragen.

Om te weten of het wel degelijk gaat om een assistentiehond volstaat het om de patiënt of de bezoeker te vragen of de hond een assistentiehond is die nodig is omwille van een beperking. Tevens kan men vragen voor welke taken de assistentiehond werd opgeleid. Wanneer echter duidelijk blijkt dat het gaat om een assistentiehond mogen dergelijke vragen niet gesteld worden (bijvoorbeeld een slechtziende patiënt die geleid wordt door een assistentiehond).

Een assistentiehond kan enkel geweigerd worden indien blijkt dat de hond oncontroleerbaar is en de eigenaar geen actie onderneemt om de hond te bedwingen. De beslissing om een assistentiehond te verwijderen moet gemaakt worden op basis van concrete observaties en niet op basis van assumpties. Allergieën of angst voor dieren worden over het algemeen niet als geldige reden beschouwd om de toegang te weigeren aan een assistentiehond.

Assistentiehonden worden toegelaten in alle ruimtes waartoe patiënten en bezoekers toegelaten zijn, en kunnen enkel geweigerd worden in die ruimtes waar de aanwezigheid van een hond een direct gevaar uitmaakt voor de veiligheid of gezondheid van anderen. Hierbij kan gedacht worden aan lokalen bestemd voor intensieve zorgverlening en invasieve handelingen, operatiekwartieren

en verkoeverkamers, verloskamers, onco-hematologie-, hemodialyse- en brandwondeneenheden (lokale die in het genoemde advies van de Belgische Hoge Gezondheidsraad vermeld worden als lokale waartoe assistentiehonden geenszins toegelaten mogen worden).

De assistentiehond moet een gareel (harnas) of een leiband dragen behalve indien dit de assistentiehond hindert bij het uitvoeren van zijn taken. In dat geval moet de eigenaar op een andere manier controle kunnen uitoefenen (bijvoorbeeld met mondelinge commando's, gebaren of signalen). De verzorgingsinstelling is niet verantwoordelijk voor de zorg voor de assistentiehond.

Onderzoek naar mogelijke risico's

Dieren kunnen net als mensen drager zijn van organismen die pathogeen zijn voor mensen en andere dieren. Er zijn geen onderbouwde, gepubliceerde studies over statistische risico's geassocieerd met gezonde, gevaccineerde, verzorgde en goed getrainde assistentiehonden. Evenmin zijn er aanwijzingen dat assistentiehonden een significant groter risico inhouden dan doorsnee bezoekers.

Uit literatuuronderzoek en uit een rondvraag bij het Centre for Disease Control and Prevention (CDC), de Civil Rights Division van de US Departement of Justice, de Association for Professionals in Infection Control and Epidemiology (APIC) en de Delta Society (Amerikaanse koepel van organisaties die assistentiehonden trainen), blijkt dat er geen clusters van incidenten of epidemieën toegeschreven kunnen worden aan assistentiehonden.

De afwezigheid van dergelijke data in de Verenigde Staten impliceert dat de manier waarop er in ziekenhuizen met assistentiehonden wordt omgegaan adequaat is om het risico op overdracht van zoönosen onder controle te houden.

Weliswaar werd het gevaar van besmettelijke ziekten gedocumenteerd bij wilde honden en katten en bij sommige gedomesticeerde gezelschapsdieren, maar deze bevindingen zien niet noodzakelijk van toepassing op gezonde, gevaccineerde en goed onderhouden assistentiehonden.

Assistentiehonden zijn gevaccineerd en worden regelmatig gecontroleerd op wormen en andere parasieten. Door contact te vermijden met urine en fecaliën en door de handen te wassen na elk contact met het dier, kan het risico op overdracht van bacteriën, parasieten en schimmels effectief gereduceerd worden.

Aandachtspunten met betrekking tot hygiëne

Normaliter is er voor het onderhoud van ruimten die door een assistentiehond worden bezocht geen speciale procedure nodig. Dezelfde procedure als die voor het onderhoud van ruimten die toegankelijk zijn voor bezoekers volstaat. Bovendien zijn assistentiehonden bijzonder goed getrainde en zindelijke dieren.

Mocht er toch een ongelukje gebeuren, dan worden in de literatuur de volgende hygiënemaatregelen voorgesteld. Wanneer de ruimte besmet werd met urine, fecaliën, braaksel of bloed, dient bij de schoonmaak beschermend materiaal gebruikt te worden (handschoenen). Het debris dient te worden verwijderd met een wegwerpdoek dat in een plasticzak in de afvalcontainer terecht komt, vergelijkbaar met het wegwerpen van pampers. Daarna wordt de gecontamineerde vloer gereinigd met een desinfecterend middel.

Om allergische reacties bij personeel en bij bezoekers te vermijden, volstaat het dat de allergische personen contact vermijden met het dier (haren, huidschilfers, saliva en urine). Zowel de allergische personen als de personen met een beperking die een assistentiehond gebruiken, worden beschermd worden door de antidiscriminatiewet.

Het spreekt voor zich dat dezelfde handhygiëne van toepassing is voor het ziekenhuispersoneel. Telkens wanneer men de assistentiehond heeft aangeraakt, dienen de handen gewassen te worden.

Door de deur van de kamer gesloten te houden, wordt voorkomen dat de assistentiehond de kamer verlaat. Wanneer de patiënt met een assistentiehond dient te overnachten, kan geopteerd worden voor een eenpersoonskamer. De voerbak van de hond wordt dagelijks gereinigd. De hond wordt dagelijks door familie of vrienden van de patiënt uitgelaten.

Sensibilisering ziekenhuispersoneel

Assistentiehonden komen hun eigenaar tegemoet waar die geconfronteerd wordt met zijn beperkingen, en dit op een manier die vaak efficiënter is dan menselijk of materiële hulp. Ze zorgen voor een toegenomen autonomie en levenskwaliteit.

Ziekenhuispersoneel dat in contact komt met patiënten of met het publiek moet hierin inzicht krijgen en moet kennis hebben van de verplichtingen ten opzichte van patiënten of bezoekers die een assistentiehond gebruiken, van de te volgen procedure en van de aandachtspunten met

	betrekking tot hygiëne.
Aanbevelingen	<p>Uit het bovenstaande blijkt dat er behoudens enkele welomlijnde uitzonderingen (lokalen bestemd voor het verstrekken van specifieke zorgen) geen objectieve en redelijke rechtvaardiging kan gegeven worden voor het weigeren van de toegang aan personen die vergezeld zijn van een assistentiehond. Het weigeren van de toegang aan assistentiehonden dient dan ook beschouwd te worden als een vorm van indirecte discriminatie.</p> <p>Daarom beveelt het Centrum aan dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de Hoge Gezondheidsraad een uniforme procedure kan uitwerken waarin de toegang van assistentiehonden tot ziekenhuizen en verzorgingsinstellingen geregeld wordt. <p>De algemene regel moet zijn dat personen die vergezeld zijn van een assistentiehond vrij toegang krijgen tot het bezoekerscircuit, de consultatieruimten, de ziekenhuiskamers, de cafetaria, ...</p> <p>Er wordt een lijst opgegeven van de ruimten waar assistentiehonden niet kunnen toegelaten worden, conform het decreet van 28 juni 2013 houdende de wijziging van diverse bepalingen van het decreet van 20 maart 2009 betreffende de toegankelijkheid van publieke plaatsen voor personen met een assistentiehond. Verder vermeldt de procedure de aandachtspunten met betrekking tot hygiëne en de manier waarop het ziekenhuispersoneel kan gesensibiliseerd worden;</p> <ul style="list-style-type: none"> - deze procedure vervolgens per omzendbrief aan alle ziekenhuizen en verzorgingsinstellingen bekend gemaakt wordt.
Bronnen	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Commonly Asked Questions About Service Animals In Places Of Business</i>, U.S. Department of Justice - <i>ADA Business BRIEF: Service Animals</i>, U.S. Department of Justice - <i>Guidelines for Environmental Infection Control in Health-Care Facilities</i>, Recommendations of Centers for Disease Control and Prevention (CDC) and the Healthcare Infection Control Practices Advisory Committee (HICPAC) - Duncan et al. (2000), Association for Professionals in Infection Control (APIC) State-of-the-Art Report : <i>The implications of service animals in health care settings</i>, American Journal of Infection Control, Volume 28, Number 2, pp. 170-180

	<ul style="list-style-type: none"> - Stichting Werkgroep Infectie Preventie (Nederland), <i>Huisdieren in het ziekenhuis</i>, Tijdschrift voor Hygiëne en Infectiepreventie, Jaargang 2000, Nummer 2 - <i>Advies van de Hoge Gezondheidsraad betreffende de toegangsmogelijkheid voor geleidehonden op verschillende plaatsen</i>, 18 oktober 2004 - <i>Dieren in het ziekenhuis</i>, advies van 12 juni 2006 van het Regionaal Platform Ziekenhuishygiëne Regio Antwerpen - <i>Procedure: Het toelaten van dieren in het ziekenhuis</i>, Regionaal Ziekenhuis Heilig Hart Tienen (1 mei 2005) - <i>Toegangsmodaliteiten dieren in het ziekenhuis</i>, AZ Sint-Rembert Torhout (19 september 2008)
--	---

<p>Wettelijke referenties</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie - Decreet van de Vlaamse Gemeenschap van 20 maart 2009 houdende de toegankelijkheid van publieke plaatsen voor personen met een assistentiehond - Decreet van het Waalse Gewest van 23 november 2006 betreffende de toegankelijkheid van de voor het publiek bestemde inrichtingen en installaties voor gehandicapte personen met een geleidehond, gewijzigd door het kaderdecreet van 6 november 2008 houdende rationalisatie van de adviesverlenende functie voor de aangelegenheden geregeld krachtens artikel 138 van de Grondwet - Besluit van de Waalse Regering van 2 oktober 2008 tot uitvoering van het decreet van 23 november 2006 betreffende de toegankelijkheid van de voor het publiek bestemde inrichtingen en installaties voor gehandicapte personen met een geleidehond. - Ordonnantie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 18 december 2008 betreffende de toegang van assistentiehonden tot voor het publiek toegankelijke plaatsen - Besluit van 22 oktober 2009 houdende de uitvoering van de ordonnantie van 18 december 2008 betreffende de toegang van assistentiehonden tot voor het publiek toegankelijke plaatsen - Koninklijk Besluit van 22 december 2005 betreffende levensmiddelenhygiëne - VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap - <i>Americans with Disabilities Act</i>, § 36.104, 36.208 en 36.302
--------------------------------------	--

Kopie aan	<ul style="list-style-type: none">- Hoge Gezondheidsraad- Vlaams Minister van Gelijke Kansen- Gelijke Kansen in Vlaanderen- Waalse Minister van Gelijke Kansen- Brusselse Minister van Gelijke Kansen- Nationale Hoge Raad voor Personen met een Handicap
Contactpersonen	<p>Gert Backx gert.backx@cntr.be 02 212 31 43</p> <p>Véronique Ghesquière veronique.ghesquiere@cntr.be 02 212 31 46</p>